

Globalizare și identitate

Introducere

Această temă pune problema menținerii identității comunitare și naționale, dintr-o perspectivă postmodernă. Important de reținut, este faptul că tendințele de reafirmare a problemelor identitare peste tot în lume, sunt de fapt tendințe specifice procesului de globalizare.

Termenul de „globalizare” nu a putut fi cuprins în cadrul unei definiții suficiente, complexe și elaborate. În genere, globalizarea se referă la dezvoltarea universală a legăturii, integrării și interdependenței sferelor economice, sociale, tehnologice, culturale, politice și ecologice.

Teoria socială a ultimelor decade, ce aduce în primul rând în discuție problema schimbării sociale, numește acest proces globalizare. Pentru o mai bună înțelegere, se poate spune că este un proces unitar, ce cuprinde mai multe sub-procese (cum ar fi procesul economic de interdependență, creșterea influențelor culturale, viteza de informație dată de tehnologie, noile guvernări și provocările geopolitice) ce au ca rol să aducă mai aproape oamenii, unindu-i într-un singur sistem global. Deținând toate aceste sub procese, globalizarea a reușit să afecteze întreaga lume sub mai multe aspecte:

Industrial – dezvoltarea unei piețe în întreaga lume, de producție cât și importul produselor pentru companii și consumatori;

Financiar – dezvoltarea pieței financiare în toată lumea și ușurarea accesului finanțării externe către corporații naționale și multinaționale;

Economic – realizarea unei piețe globale comune, bazată pe schimbul de bunuri și de capital;

Politic – globalizarea politică este creația unui guvern al întregii lumi, care reglează relațiile dintre națiuni și garantează drepturile născute din globalizarea socialo-economică;

Informațional – dezvoltarea mijloacelor de informare dintre locații geografice diferite;

Cultural – dezvoltarea comunicării culturale pe tot cuprinsul lumii, capabilă de a da naștere unei noi conștiințe și identități globale – prin dorința de a consuma și de a avea acces la produse și idei străine, adoptarea unei noi tehnologii și practici, și participând la o cultură a lumilor;

Ecologic – protejarea mediului înconjurător global, lucru ce nu poate fi posibil fără sprijinul, intervenția și colaborarea corporațiilor internaționale; schimbarea climatului, poluarea, creșterea nivelului apelor, interzicerea pescuitului în oceane și înmulțirea speciilor de pești răpitori, sunt numai câteva exemple în acest sens;

Social – libera circulație pe teritoriile altor nații;

Marele avantaj al schimbului cultural:

apariția multiculturalismului și accesul individual la diversitatea culturală (ex : prin exportul filmelor de la Hollywood și Bollywood); oricum cultura importată poate cu

ușurință înlocui cultura locală, cauzând reducerea diversității prin hibridizare sau chiar asimilare;

turismul internațional;

emigrațiile (inclusiv emigrațiile ilegale);

promovarea produselor de consum locale (ex: mâncarea) în alte țări;

cultura de web și cultura pop: Pokemon, Numa Numa, Idol Series, YouTube, MySpace și Facebook;

Evenimnetele sportive din întreaga lume, ca spre exemplu FIFA World Cup sau Jocurile Olimpice;

Dezvoltarea infrastructurii telecomunicației globale, ce folosește tehnologii precum internetul, comunicarea prin sateliți, telefoanele mobile (wireless), cabluri cu fibră optică uzitată de submarine;

Studiul de față este împărțit în patru secțiuni.

Se va urmări în prima secțiune, evidențierea caracterului dialectic al procesului de globalizare, înțeles ca expansiune a societății la scară globală, prin revirimentul tendințelor etnonaționaliste și fundamentaliste.

În acest context încercăm să arătăm că, dinamica interioară a procesului, este dată de o logică multicauzală, uneori chiar contradictorie. Pentru înțelegerea modului discontinuu și inegal în care operează globalizarea, vom aduce în atenție ideea globalizării active. Aceasta se referă la relațiile biunivoce, dintre state sau grupuri de state, ce dețin aceeași putere economică, politică sau culturală. Bineînțeles că influența economică a unui anumit stat, poate fi contrabalansată de influența culturală sau politică a altui stat. Pe de altă parte, vom vorbi despre globalizarea pasivă. În termenii generali este tipul de globalizare ce definește existența unor relații univoce, între state sau grupuri de state, cu mari discrepante economice, politice sau culturale. De aici și apariția unor noi tipuri de state: state ce emit valori și state care receptează valori. Cele din urmă sunt, așa cum vom arăta în studiul de față, statele cele mai permissive la renașterea tendințelor naționaliste sau fundamentaliste.

Cea de-a doua secțiune, pătrunde mai adânc în dinamica internă a procesului globalizării, ce cuprinde o serie întreagă de diade opozabile, precum unitate și diversitate, integrare și fragmentare, universalism și particularism, convergență și divergență.

Aceste dezvoltări intra-globalizante, oferă condițiile de posibilitate ale acestui proces complex, al cărui punct de plecare se află în tensiunea inițială dintre eterogenitatea etatică și omogenitatea internațională.

În a treia secțiune, vom încerca să demonstrăm că, datorită fragilității construcției unei culturi globale, precum și lipsa unui fundament istoric pentru aceasta, emergența unei culturi globale este greu de realizat. Deși globalizarea economică este o realitate care nu mai poate fi pusă sub semnul întrebării, datorită existenței deja a unei piețe comune, ce are la bază libertatea schimbului de capital și a schimbului de mărfuri și libera circulație a persoanelor și serviciilor, aceasta nu impune și o cultură globală. Tendințelor universaliste ale acesteia, li se opun tendințele fragmentare, datorită logicii multicauzale ce caracterizează procesul de globalizare.

Ultima secțiune se concentrează asupra problematicei trasate de globalizarea politică, și care nu se află în relații de interdependență necesară cu globalizarea economică. Fiind un proces dezvoltat pe logica universalismului și a particularismului, globalizarea impune existența a două lumi ale politicii mondiale: lumea etatocentrică și lumea multicentrică. Acestor două lumi li se asociază cele două tipuri de globalizare amintite, pasivă și activă. Cum rezistă statele-națiune în fața avansului globalizării politice? Prin două mecanisme orientate din interior: un anumit sens al suveranității și renașterea naționalismului, deci prin reafirmarea identității comunitare.

Înțelegerea procesului globalizării, cu toate consecințele pe care le implică în plan local, regional sau global, nu presupune tratarea sa într-o manieră maniheistă.¹ Acest studiu nu își propune să demonstreze că globalizarea are consecințe bune sau rele.

Interesul a fost de a descrie mecanismele de rezistență ale identității comunitare, în condițiile unei lumi postmoderne care pare să impună condiția umană globală.

Logica multicauzală a globalizării

Ultima decadă a secolului XX aduce în atenție problema schimbării sociale și a teoriilor socio-istorice. Având la bază aceeași structură, procesele specifice postmodernității au loc pe aceleași paliere: economic, politic și socio-cultural. Situate încă într-un spațiu contemporan, ele definesc globalizarea. Un nou concept se impune astfel, începând cu anii '90, pentru a circumscrie un proces amplu.

Forța istorică ce determină această transformare este dată de noua eră tehnologică. Ca și Rosenau, Robert Gilpin se concentrează asupra unor fenomene specifice politicii internaționale.

În loc să se raporteze la stat ca entitate supremă, conștiința individuală își găsește sistem de referință în modelele supranaționale.

Contemporaneitatea dă noi sensuri noțiunilor de: capital, oameni, știință, mass media, internet, comunicații, criminalitate, delincvență, cultură, poluare, narcotice, trend sau modă, terorism - care nu mai țin cont de barierele interstatale.

Toate acestea reiterează ideea unui spațiu universal al umanității, dezvoltat pe nivelurile economic, politic și socio-cultural.

Trei mari idei devin fundamentale în acest context: cea a liberalizării în economie,² aceea a democratizării în politică și cea a universalizării în cultură. E firesc să începem a crede că, în acest spațiu universal, granițele au căzut.

¹ **Maniheismul**, erezie dualistă susținută de Manes (216-276 d.C.), filozof persan care consideră că există două principii eterne: Binele și Răul, care se opun într-o confruntare continuă. Manes a fost executat pentru erezie, dar această doctrină s-a răspândit în Europa, unde va fi însă condamnată în sec al IV-lea. Vezi: D.I. Sisești, *Evoluția spiritualității religioase și filozofice vest-europene din perioada antică, medievală și umanistă*, Casa editorială Odeon, București, 1998, p. 56.

² Organizația Națiunilor Unite are azi peste 170 de membri. Fiecare stat național are o economie ce reprezintă un univers unic. Datorită însă procesului de mondializare al economiei, apar o serie de particularități, entități autonome ce creează în cadrul statului o rețea de interdependențe și activități multiple. În opinia specialiștilor, cei mai relevanți parametri pentru evaluarea unei economii naționale sunt: nivelul de dezvoltare, abordarea raportului intern-

Dar globalizarea economiei implică alte două domenii: politic și cultural, luate, de asemenea, în sens global.

Prin intermediul globalizării economice ar fi promovată de fapt o sincronizare culturală, ce presupune că un tip particular de dezvoltare, dintr-o țară-metropolă, să fie transmis persuasiv, către țările receptoare. „Sincronizarea culturală” implică traficul de produse culturale, ce urmează o singură direcție și are la bază un mod sincron.

Dar are globalizarea, într-adevăr, un sens univoc? Presupune procesul globalizării o nouă formă de imperialism?

Așa cum arată Robertson, procesul globalizării începe printr-o fază germinală, localizată în Europa secolului al XV-lea, în timpul Imperiului Mongol, când a fost marea integrare de-a lungul Drumului de Mătase. Integrarea globală a continuat apoi, de-a lungul expansiunii comerciale europene, din secolele XVI-XVII când imperiile portugheze și spaniole au reușit să se răspândească în toate colțurile lumii. Efectele industrializării europene sunt notabile, în această perioadă. De exemplu: Austria s-a concentrat pe evaluarea și industrializarea aurului și oieritului, iar argintul se putea găsi la prețuri foarte mici în coloniile spaniole. Globalizarea s-a transformat într-un fenomen al bussines-ului, o dată cu apariția primei companii multinaționale descoperite în Olanda în sec al XVII-lea – Dutsch East India Company. A fost prima companie din lume care a folosit sistemul de acțiuni, ce poate fi considerat un important drum către globalizare.

Globalizarea ca fenomen, continuă cu faza incipientă, ce ține până la 1870. Trece apoi printr-o fază în care are loc „formalizarea internațională și implementarea în spațiul social a ideilor despre umanitate” (1870-1920), ref. citat. Urmează etapa liberalizării, supranumită și „Prima eră a Globalizării”, o perioadă caracterizată prin creșterea rapidă a investițiilor internaționale, dintre puterea imperiilor europene, coloniilor sale, și Statele Unite. „Prima eră a Globalizării” a început să nu mai funcționeze o dată cu începutul Primului Război Mondial, prăbușindu-se complet în timpul crizelor de la sfârșitul anilor 1920, începutul anilor 1930.

În perioada celui de-al Doilea Război Mondial globalizarea a continuat cu evoluția tehnologică, al cărei aport s-a manifestat prin reducerea taxelor comerciale, și a negocierilor comerciale globale, aflate la origine sub auspiciile GATT (General Agreement on Tariffs and Trade).

Între 1920-1960, urmează o fază a luptei pentru hegemonie, atingând spre final o fază de incertitudine. În această ultimă etapă ne aflăm astăzi.

extern, forța financiară a statului respectiv, natura proprietății, sau dominantă acesteia, specificul formelor de conducere și organizare. O clasificare a economiilor din lume la această dată ar fi următoarea:

Economiile de subzistență: Sunt acele economii rudimentare, arhaice din punct de vedere organizatoric, tehnologic și funcțional. Sunt de regulă supuse influențelor factorilor naturali.

Economiile de tip subextensiv caracterizează societățile de tip agrar ce utilizează o tehnică de la începuturile revoluției industriale și care oferă un standard modest de viață.

Economiile de tip mixt caracterizate printr-un ritm crescut de schimbări la nivelul gândirii de tip economic fiind adesea prezentă în structuri ce avansează cu rapiditate de la viața arhaică la cea de tip informatic.

Economiile de tip intensiv caracterizează țările ce au trecut prin revoluția industrială încă de la începuturi și care posedă o structură diversificată de producție și servicii.

Economii de vârf: Doar câteva în lume, sunt sofisticate și complexe.

Ca proces ce are loc în prezent, fenomenul globalizării trebuie înțeles și explicat ca atare. Vom propune în studiul de față două înțelesuri:

1. Globalizarea activă - presupune relații ce se stabilesc în mod biunivoc între state sau grupuri de state, care dețin relativ aceeași putere economică, politică ori culturală. Bineînțeles că influența economică a unui stat poate fi contrabalansată de influența culturală sau politică a altui stat. Din această perspectivă, se poate vorbi și despre:
2. Globalizarea pasivă - înseamnă existența unor relații univoce între state sau grupuri de state, între care există vizibile diferențe de natură economică, politică sau culturală. Apare astfel discrepanța între statele ce emit valori, emitente, și cele care receptează aceste valori, receptoare. Cele din urmă sunt, așa cum vom arăta în cea de-a treia secțiune, statele cele mai permissive la renașterea tendințelor etnonaționaliste sau fundamentaliste.

Considerăm că această distincție ne ajută să evităm înțelegerea interdependențelor globale în termenii imperialismului, fie acesta economic, politic ori socio-cultural. Din acest punct de vedere, globalizarea este prezentă și în China, care își deschide – pe măsură ce piața globală avansează – palierul economic; globalizarea este prezentă și în Cuba, o țară în care valorile religiei catolice și-au păstrat universalitatea.

Eterogenitate etatică și omogenitate internațională

Așa cum sugerează faza sa postmodernă, originalitatea acestui proces istoric se remarcă prin faptul că poate fi înțeles ca o „cupolă” ce închide în sine o serie de fenomene. Avem în vedere dezvoltările interne, dezvoltările intra-globalizante, care sugerează sinteza opozițiilor binare din centrul globalizării: unitate și diversitate, integrare și fragmentare, universalizare și particularizare, convergență și divergență.

Este vorba despre omogenitatea internațională. Deși acest proces se desfășoară între națiuni ce împărtășesc tradiții și sisteme de valori similare, nu se poate spune că este un proces complet, așa cum nu putem vorbi despre omogenitate absolută.

Conform noii sociologii a globalizării, istoria are misiunea de a finaliza tensiunea dintre eterogenitate și omogenitate. În momentul în care individul uman devine conștient că nu aparține unui spațiu limitat politic (ex: statul-națiune), ci dimpotrivă, este un „citoyen du monde”, se orientează conștient înspre lume ca un întreg. Tensiunea inițială se obiectivează în acest moment la nivel istoric. Astfel, procesul globalizării devine unul conștient, un proces asimilat la nivel individual, o coincidentia oppositorum dezvoltată din această tensiune inițială

Deși noua sociologie a globalizării riscă teoretizarea procesului în termeni istoricești, ultimii douăzeci de ani par să confirme această dezvoltare, datorită expansiunii societății la scară globală și a interdependențelor economice, politice și culturale dintre state.

Pe de altă parte, statul-națiune³, dincolo de pretențiile sale politice precum suveranitatea națională, de exemplu, pare să fie împins într-un con de umbră al istoriei.

Cultura globală și identitatea națională

Considerat a fi contemporan cu modernitatea, procesul globalizării implică, mai întâi, o sistematizare economică, iar mai apoi relații internaționale între state, pe plan politic și, nu în ultimul rând, emergența unei culturi sau conștiințe globale. Putem vorbi însă, într-o epocă a diversității și a pluralismului axiologic,⁴ de o cultură proprie unei lumi văzute ca un spațiu unic? O cultură globală ar presupune cel puțin diminuarea importanței culturilor particulare și implicit a identității comunitare a diferitelor națiuni.

În alți termeni, la nivel global, relațiile economice nu se mai înscriu în cadrul internaționalismului, ci în contextul transnaționalismului.

Luând în considerare faptul că între globalizarea economică, politică și culturală există interconexiuni reciproce, se pune întrebarea: există, totuși, în afara globalizării economice, o globalizare politică și una culturală? Cu alte cuvinte, înseamnă apariția unei piețe globale și a relațiilor economice multi și transnaționale transcenderea statului-națiune și, mai mult decât atât, emergența unei culturi globale? Sunt întrebări la care vom încerca să răspundem în cele ce urmează.

Ne vom concentra, așadar, asupra ideii de cultură globală, subînscrisă procesului de globalizare culturală, întrucât credem că acest din urmă proces sugerează o interconectare cu cel al globalizării economice, dată fiind sintagma de cultură globală consumeristă. Dar este posibilă emergența unei astfel de culturi la nivel global?

Scurt istoric al globalizării culturale

Sistemul mondial dinainte de 1945, avea ca unitate de bază statul-națiune, iar ideea de cultură națională părea să fie scopul final al umanității. Perioada postbelică este una în care ia naștere imperialismul cultural, orientat către două blocuri de putere și în două câmpuri ideologice diferite: cel capitalist, de factură americană, și cel sovietic. Între acestea, europenismul se dorea a fi o „a treia cale”. Ceea ce, cu obstinație, încercau să rezolve ambele tipuri de imperialism, era de fapt problema unei alternative la cultura națională.

Dacă ar fi să facem o paralelă între Vestul și Estul european, în privința rezistenței, mai mult sau mai puțin reușită, a ideii de cultură națională în fața imperialismului de ambele tipuri, am putea susține următoarele:

³ Statul se implică în economia modernă într-o triplă perspectivă economică: consumator de bunuri și servicii, proprietar și întreprinzător; dacă adăugăm și perspectiva juridică a reglementării cadrului de evoluție al economiei și culturii, concluzionăm că rolul statului este încă important în economia, cultura și societatea contemporană.

⁴ **Axiologia** (gr. *axia* „valoare” și *logos* „cuvânt”) este disciplina filozofică ce studiază geneza, structura, interacțiunea, ierarhizarea și funcția valorilor în viața socială. Axiologia clarifică esența valorilor ca atare, născute fiind din raportul obiect înnobilit cu valoare și subiect percepător care să-l valorizeze. În practica social-istorică valoarea se constituie prin interacțiunea dintre trebuințe (necesități) și calitatea obiectului creat și introdus de om într-un context socio-cultural determinat, astfel obiectul capătă semnificație umană, având capacitatea de a răspunde unor idealuri.

- culturile naționale ale Europei occidentale au rezistat imperialismului american, tocmai datorită faptului că ideea statului-națiune e o componentă forte a europenismului;

- în Europa „sovietizată” rezistența culturilor naționale suportă cel puțin două argumente:

1. Din perspectivă istorică, rezistența la rusificarea forțată impusă de Moscova, a dus la păstrarea credințelor, memoriei și valorilor comune și a identității, prin resurgența naționalismului ca ideologie comunitară (sub influența comunismelor locale);

2. Confesional (religios) – se urmărește ideea rezistenței culturii naționale, sprijinite de religie. Țările de religie ortodoxă, înglobate sistemului comunist coordonat de Moscova, și-au menținut identitatea națională în fața imperialismului sovietic, datorită principiului unității în diversitate specific acestei confesiuni. Conform acestui principiu, celebrarea liturgică trebuie să se adapteze specificului național, în cadrul căruia un loc privilegiat îl deține limba.

Plecând de la existența relațiilor economice globale, o cultură globală ar putea avea ca fundament prezența unui sistem interdependent de comunicații. Acționând ca mediu tehnic, peste care s-ar suprapune alte niveluri, ar atinge, ceea ce Smith denumesc nivelul „hibridizării”.

Un rol important în constituirea acestui nivel al culturii globale îl deține aspectul etnic al procesului globalizării, ce presupune transmutarea diferitelor valori culturale naționale dintr-o parte în alta a globului.

Dezvoltarea rețelelor globale de comunicare (mediu tehnic, așa cum spuneam, al globalizării culturale), dar și sistemele globale de producție și schimb, specifice procesului de globalizare economică, diminuează importanța circumstanțelor locale asupra vieții unei comunități.

Comprimarea spațio-temporală are o conotație geografică mult mai accentuată decât sintagma folosită de Giddens, fără a-și pierde, însă, coloratura socio-istorică. Procesul globalizării impune o presiune temporală asupra spațialității, iar acest lucru se realizează tot prin intermediul sistemelor globale de comunicare, astfel încât oameni aparținând unor țări diferite ajung să împărtășească anumite valori și să trăiască în comun anumite evenimente. Deși abordările lor teoretice asupra globalizării sunt foarte diferite, distanțierea spațio-temporală a lui Giddens și comprimarea spațio-temporală a lui Harvey au multe elemente comune.

Deși deține vocație universală, cultura globală este una difuză în spațiu, după cum este lipsită de un trecut puternic înrădăcinat. Vorbim, de fapt, despre o construcție culturală care nu poate defini nici un tip de identitate. În esență, ceea ce am putea numi astăzi cultură globală, transmisibilă în timp, este acea cultură ce oferă soluții tehnice, la problemele generate de procesul globalizării.

Ca atare, caracteristicile unei astfel de culturi ar fi următoarele: eclecticism, universalism, atemporalitate (în sensul lipsei de istorie), tehnicism.

Spre deosebire de cultura globală, cultura națională se caracterizează prin particularism, temporalitate și expresivitate. Aceste valori, surprind sensul continuității unei comunități umane, a memoriilor sale împărtășite, precum și a destinului său comun.

Se observă că, atât identitatea colectivă și cea națională, este marcată de eclecticism. Cu toate acestea, trebuie subliniat eclecticismul identității naționale, ce operează în interiorul

unor constrângeri culturale stricte, tocmai pentru că se referă la condițiile specifice culturii naționale. Desigur că o cultură globală, aflată în interconexiuni strânse cu procesele de globalizare politică și economică, poate fi construită, dar în parametrii artificiei.

Globalizarea implică, totuși, interdependență și de-teritorializare. La aceste tendințe globalizante sunt posibile cel puțin două „răspunsuri” din partea culturilor naționale:

1. Translarea - reprezintă grupurile etnice ce-și asumă mai mult decât o singură identitate, în încercarea de a dezvolta noi forme de expresie în întregime separate de originile lor;
2. Tradiția - presupune resurgența naționalismului, dar și a unei forme mai violente a acestuia, fundamentalismul etnic. În esență, este o încercare de a redescoperi originile uitate, proprii istoriei sale.

Conjectura noastră e că prima tendință se subîntinde procesului de globalizare culturală, fiind prezentă mai ales în statele aflate într-un proces de globalizare activă din punct de vedere economic și politic. Cea de-a doua tendință, pe de altă parte, este una opusă globalizării culturale, fiind specifică acelor state sau grupuri de state care sunt integrate într-un proces de globalizare pasivă. Se pare că, într-adevăr, cultura globală își poate găsi resurse de dezvoltare doar în mod artificial, astfel încât „dificultatea centrală în orice proiect de construcție a identității globale și, așadar, a unei culturi globale, este aceea că identitatea colectivă, ca și imageria sau cultura, este întotdeauna specifică, din punct de vedere istoric, întrucât se bazează pe memorii împărtășite și pe un sens al continuității dintre generații.” Ref.cit.

Globalizarea politică și statul-națiune

Globalizarea economică, așa cum am arătat, nu impune cu necesitate și o cultură globală, deși globalizarea culturală este în plin avans. Între aceasta și cea politică nu există relații de interdependență, ci de interconexiune. Întrebarea care se ridică în continuare este următoarea: poate globalizarea economică, în vreun fel, să influențeze principiile care conferă statului-națiune⁵ calitatea de unitate politică primară în cadrul relațiilor internaționale?

În acest context, pentru a încerca un răspuns, vom reitera teza anunțată în secțiunea anterioară: între globalizarea economică, pe de o parte, și globalizarea culturală și politică, pe de altă parte, se interpun doar relații de interconexiune. Toate aceste fenomene reprezintă aspecte ale procesului globalizării. Interconexiunea dintre globalizarea economică și cea politică relevă, totuși, o erodare a statutului de unitate politică primară, a statului-națiune. Însă atâta vreme cât statul-națiune își poate menține,

⁵ Orice stat indeplinește prin intermediul guvernului o seamă de funcții cu impact economic și social:

Funcția de control (aplicarea regulilor într-un domeniu și controlul eficienței aplicării). **Funcția de stabilizator al vieții economice** (necesară pentru ca cererea și oferta agreeate pe piață să nu poată fi controlate de la un anumit nivel decât de către stat). **Statul ca producător de bunuri și servicii** (se știe din numeroase experiențe că statul este un manager limitat în ceea ce privește aptitudinile de a produce sau a presta în raport cu sectorul privat de aceea și azi ca și în trecut domeniile predilecte ale statului sunt :apărarea, educația, cercetarea, infrastructura, protecția socială, etc.)

prin mecanisme specifice, identitatea și cultura națională, dincolo de orice tendință de deteritorializare globală, rămânem cel puțin în termenii celor două lumi ale sistemului politic mondial: o lume etatocentrică, în cadrul căreia actorii naționali îndeplinesc rolul primar, și o lume multicentrică, alcătuită din actori diverși și relativ egali.

Interdependențele dintre aceste două lumi sunt generate reciproc, în cadrul procesului de globalizare politică. Ca proces specific postmodernității, își află un obstacol în creațiile modernității. O astfel de creație este și statul-națiune.⁶ Combinația care se realizează între lumea etatocentrică și cea multicentrică oferă imaginea unui sistem mondial în esență non-centric.

Ceea ce decurge de aici este că lumea multicentrică este o lume a globalizării politice, în contextul căreia actorii săi au depășit probleme precum suveranitatea.

Unei astfel de lumi i se „opune”, mutual, lumea etatocentrică, în care deciziile, în cadrul relațiilor internaționale, revin statelor, și în care principiul suveranității, cel puțin teoretic, deține încă un rol privilegiat. Astfel de considerații, relevă imaginea unei lumi în care umanitatea rămâne încă divizată prin rasă, religie și bunăstare.

Unitatea fizică” (spațio-temporală) a globului, caracteristică a lumii multicentrice, nu va trebui confundată cu o „unitate morală” (ontologică). În plus, se pare că epoca prezentă este martora unei proliferări a statelor-națiuni, iar nu a transcenderii acestora. Cum se explică însă această tendință în contextul procesului de globalizare?

Globalizării politice⁷ i se „opun”, în conformitate cu dialectica internă universalism-particularism, de care am amintit în prima secțiune, alte forțe, care par să întărească poziția statului-națiune. Între acestea, cele mai influente par să fie existența, în potență, a naționalismului, monopolul statului asupra puterii militare, precum și cooperarea internațională dintre state, care asigură acestora, într-o anumită măsură, suveranitatea.

Cu toate acestea, se pare că suveranitatea⁸ statului-națiune, principiu de bază al ordinii mondiale moderne, pare să fie, datorită procesului de globalizare politică, într-o situație

⁶ **Statul** reprezintă forma instituționalizată a puterii politice exprimată într-un anumit teritoriu delimitat de granițele sale. Statul are trei caracteristici, constante ce se circumscriu existenței acestuia: **1. puterea publică**—formă oficială a puterii politice; **2. teritoriul** (terestru, aerian, acvatic) ce poate fi unitar, fracționat sau enclavizat și **3. populația** denumită: a) „**societate**” sugerând aspectul relațional și instituționalizat al acesteia cu un anumit teritoriu sau b) „popor” noțiune ce relevă continuitatea de limbă, de etnicitate, cultură, sau c) „**națiune**” ce desemnează o comunitate contemporană ce exprimă fidel trăsăturile comunității umane pe un anumit teritoriu.

⁷ În funcție de pârgurile la îndemâna statului, să amintim următoarele politici: bugetară și fiscală; monetară; creditul; vamalitatea. Politica bugetară și fiscală precum și politica monetară reprezintă cele mai importante activități ale oricărui stat deoarece aceste politici se aplică la instrumentul principal care redistribuie veniturile bugetului de stat.

⁸ **Suveranitatea puterii statale** (putere ce conduce prin constrângere, prin forța coercitivă a statului, manifestată în răspundere juridică: disciplinară, administrativă, civilă sau penală) este un atribut exclusiv al puterii publice ce se exprimă în capacitatea puterii publice de a se organiza, exercita, a-și stabili și rezolva problemele interne, externe, liber conform voinței sale fără nici o imixtiune din afară și reaspectând suveranitatea altor state.

Suveranitatea se manifestă la nivelul statelor-națiuni în mod diferit, în funcție de stadiul de dezvoltare a societății în care se impune și în funcție de circumstanțele interne și internaționale.

Suveranitatea implică două ipostaze fundamentale:

1. Supremația puterii publice ce presupune: a) competența acesteia de a rezolva problemele interne (sociale, economice, politice) prin reguli obligatorii pentru populație; b) dreptul de a dispune de resursele naturale de acel teritoriu circumscris statului, c) obligativitatea reglementării statutului juridic al cetățenilor săi și al altor persoane aflate pe teritoriul său.

2. Independența, ce înseamnă dreptul de a decide fără imixțiuni sau constrângeri exercitate de o altă putere statală.

delicată. Aceasta întrucât noua ordine globală pune sub semnul întrebării identitatea politică a statului-națiune, ca entitate capabilă să-și determine propriul viitor. Iar acest lucru se întâmplă deoarece economia mondială, organizațiile internaționale, instituțiile regionale și globale, legile internaționale și alianțele militare operează tot mai clar în sensul de a ordona și constrânge opțiunile statelor-națiuni.

Ce se întâmplă însă cu principiul suveranității, o dată cu avansul forțelor globalizării?

Doctrina suveranității e concepută ca având două aspecte diferite. Este vorba despre aspectul intern, care implică ideea că un anumit corp politic, instituit ca suveran, exercită puterea legală într-o societate particulară. Aspectul extern însă, sugerează că nu există nici o altă autoritate dincolo de aceea a statului-națiune.

Referitor la acest lucru, s-a făcut un studiu pentru a măsura globalizarea.

Este vorba de noul index calculat de suedezi, numit Think Tank KOF. Indexul măsoară globalizarea având în vedere trei dimensiuni importante: economic, politic și social. În completarea acestor trei indici care măsoară aceste dimensiuni, un alt index al globalizării ce cuprinde alți sub-indici, se referă la circulația actuală economică, restricțiile economice, date contact persoane, date asupra scurgerii de informații, date din proximitatea culturală. Informațiile sunt valabile pentru anul în curs, aplicat pe 19 998 țări. Conform indexului, țara cea mai globalizată din lume ar fi Belgia, urmată de Austria, Suedia, Marea Britanie și Olanda. Țările cel mai puțin globalizate, și care și-au păstrat statutul de stat națiune, conform indexului KOF, sunt: Haiti, Myanmar (Republică din Africa Centrală) și Burundi. Bineînțeles că au mai fost publicate și alte indexuri cu alte dimensiuni și alți indici, și bineînțeles alte rezultate. Orientativ însă ne putem face o imagine asupra acestui proces global, ce influențează și afectează individualismul și coerența statelor-națiuni.

Revenind la ideea suveranității, pentru o mai bună înțelegere, trebuie spus că aceasta comportă mai multe sensuri. Putem vorbi despre suveranitatea interdependentă, ce reprezintă altceva decât suveranitatea statului-națiune afectată de globalizare, atâta vreme cât statul nu mai poate controla emigrația, exportul/importul bunurilor, poluanții etc., dincolo de granițele sale.

Un alt înțeles este cel al suveranității domestice, parte a logicii controlului statului, în lipsa căreia nici un stat-națiune nu poate exista. El este încă prezervat, întrucât dispariția sa ar determina dispariția statului-națiune.

Un sens diferit este cel al suveranității internaționale legale, care implică recunoașterea unui stat-națiune de către comunitatea internațională, precum și acceptarea sa ca entitate egală din punct de vedere legal. În mod formal, nici acest sens al suveranității nu a fost erodat de către procesul globalizării, deși se poate considera că globalizarea pasivă este o expresie a reducerii importanței acestui sens al suveranității.

Ultimul sens al suveranității este cel propriu modelului westfalic, care include principiul non-intervenției și care, în contextul actualelor relații globale, este deja depășit.

Se poate observa că, din cele patru sensuri ale suveranității, doar două rămân valide, în contextul acestei înțelegeri a procesului globalizării: suveranitatea domestică, ale cărei condiții de posibilitate sunt oferite de către statul-națiune însuși, din interior, și

suveranitatea legală internațională, care, deși depășită în anumite privințe, este menținută grație existenței unor organizații internaționale.

În afara suveranității domestice, o altă forță renăscută grație fenomenelor globalizante se opune, în fapt, acestora. Este vorba despre naționalism.

Așadar, prezența evidentă a naționalismului determină sub aspect funcțional, o anumită importanță în structurarea politică a organizării sociale. Renașterea naționalismului este parte a logicii multicauzale a globalizării, o logică a unității și fragmentării.

Concluzie

În procesul globalizării statele-națiuni au renunțat la unele drepturi și libertăți, dar și-au extins altele. Mai mult, se poate considera că, din această perspectivă, statele-națiuni, națiunile și naționalismul permit, pe de o parte, conexiunile dintre contextul global și diferitele sale niveluri și, pe de altă parte, drept „contragreutăți”, reale sau imaginare, la însuși procesul globalizării. Finalmente, ceea ce se poate remarca este că atât tendințele unificatoare, cât și cele fragmentare existente în lumea contemporană trebuie înțelese în directă relație cu condiția umană globală specifică postmodernității.

Evaluarea cunoștințelor

1. Cum se explică renașterea tendințelor naționaliste, fundamentaliste în cadrul statelor-națiuni (receptoare de valori și supuse globalizării pasive)?
2. Dacă globalizarea presupune interdependențe economice, politice, culturale putem sau nu considera această manifestare convergentă și unidirecțională ca fiind de tip imperialist? Argumentați răspunsul.
3. Care sunt factorii ce stau la fundamentarea unei posibile culturi globale și care sunt efectele pe termen lung asupra culturilor naționale?
4. De ce relațiile economice sunt circumscrise transnaționalismului în timp ce relațiile politice și culturale aparțin internaționalismului?

Anul 2009